

Кенжебаева А.Ә.,
Кенжебаева Л.Ә.

**Цао Сюечиннің
«Қызыл сарай түсі» романы
мен М. Әуезовтің
«Абай жолы»
роман-эпопеясындағы әйелдер
бейнесіне
салыстырмалы талдау**

Kenzhebaeva A.A.,
Kenzhebaeva L.A.

**Comparative analysis of female
characters in the novels Cao Xue-
uechin «Dream of the Red Cham-
ber» and M. Auezov
«Abai's Way»**

Кенжебаева А.А.,
Кенжебаева Л.А.

**Сравнительный анализ
женских образов в романах
Цао Сюечиня «Сон в красном
тереме» и М.Ауэзова
«Путь Абая»**

Берілген мақалада шығыс әдебиеті, соның ішінде қытай және қазақ әдебиеттерінің жауһарлары – М. Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы мен Цао Сюечиннің «Қызыл сарай түсі» туындысына салыстырмалы талдау жасалынған. Аталған туындылардағы образдар галереясын талдау жасау арқылы екі ұлттың мәдени болмысы мен ойлау жүйесі, қоршаған дүниені қабылдаудағы ұлттық менталдық танымы туралы жан-жақты ақпарат берілген. Мұнда әр ұлтқа тән ұлттық форма, көркем-бейнелеу тәсілдері, әдеби және тарихи дәстүрлер, реалия сөздер, наным-сенімдер, әдет-ғұрыптар, жағрафиялық ерекшеліктер проблемалары сөз болады.

Түйін сөздер: портрет, ұлттық мінез, ономастика, этномәдени ақпарат, тілдік фактор, мінез категориясы, психологиялық келбет.

This article discusses a comparative analysis of female characters in the novels Cao Xuechin «Dream of the Red Chamber» and M. Auezov «Abai's Way». Comparative analysis of the components of the unit-Onim taken from the work of Cao Xuechin «Dream of the Red Chamber» and M. Auezov «Abai's Way». These fragments studies show the specificity of images of female characters in Chinese and Kazakh literature that reflect the particular world view of storage media languages.

Key words: portrait, national character, onomastics, ethno-cultural information, language factor, the psychological aspect.

В данной статье дается сравнительный анализ женских образов в романах Цао Сюечиня «Сон в красном тереме» и М.Ауэзова «Путь Абая». Также анализируются сравнения и единицы с компонентами-онимами взятые из произведения Цао Сюечиня «Сон в красном тереме» и М.Ауэзова «Путь Абая». Данные фрагменты исследования показывают специфику изображения женских образов в китайской и казахской литературах, которые отражают особенности мировосприятия носителей данных языков.

Ключевые слова: портрет, национальный характер, ономастика, этнокультурная информация, языковой фактор, психологический облик.

**ЦАО СЮЕЦИННИҢ
«ҚЫЗЫЛ САРАЙ ТҮСІ»
РОМАНЫ МЕН
М. ӘУЕЗОВТИҢ «АБАЙ
ЖОЛЫ» РОМАН-
ЭПОПЕЯСЫНДАҒЫ
ӘЙЕЛДЕР БЕЙНЕСІНЕ
САЛЫСТЫРМАЛЫ
ТАЛДАУ**

Шығыс әдебиетіндегі классикалық шығармалардың асыл маржаны боп табылатын қос шығарма – «Қызыл сарай түсі» романы мен «Абай жолы» эпопеясы нақты тарихи кезеңдегі қытай және қазақ қоғамының тыныс тіршілігінің энциклопедиясы ретінде сан алуан мәдени, тарихи, саяси-әлеуметтік т.б. мәліметтерге бай. Осы орайда аталған туындыларда кездесетін тілдік бірліктер арқылы таңбаланған жалқы есімдер тарихи-этнографиялық, танымдық, символдық т.б. белгілермен ерекшеленеді. М. Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы мен Цаосюечиннің «Қызыл сарай түсі» романының тілдік ерекшелігі туралы зерттеу еңбектері болғанымен, оны антропоэзектік аспектіде, этностың танымдық дүниесінің ұлттық сипатын салыстырмалы түрде талдау осы кезге дейін қазақ және қытай тіл біліміндегі лингвомәдени бағытта арнайы қарастырылмағаны белгілі. Осыған байланысты қос шығармадағы ономастикалық атаулар кешені, ондағы онимдік бірліктердің концептілік әлеуеті, ономастикалық келбеті салыстырмалы түрде бүгінге дейін талданбағаны жұмыстың өзектілігін айқындай түседі.

Осы сәтте образ сомдауда қытай әдебиетінің маржаны – «Қызыл сарай түсі» романының авторы Цао Сюечиннің айтылған туындыдағы кейіпкерлердің суреттелу шеберлігіне тоқталмақпыз. Орыс әдебиетінде «Некрасов әйелдері», «Толстой әйелдері», «Горький әйелдері», «Тургенев әйелдерінің» өршіл, романтик әйел-аналарының бейнелері әлемдік сөз өнерінде жарқырап жанып тұрса, қытай әдебиетінде «Бай Цзюй-и әйелдері», «Цао Сюечин әйелдері», «Лао Шы әйелдері», «Ба Жин әйелдері», «Жау Шули әйелдері», ал қазақ әдебиетінде «Әуезов әйелдері», «Мүсірепов әйелдері», «Мұқанов әйелдері» атты әсем галерея бар.

Аталған шығармалардағы әйелдер образына талдау жасау арқылы екі ұлттың мәдени болмысы мен ойлау жүйесі, қоршаған дүниені қабылдаудағы ұлттық менталдық танымы туралы жан-жақты ақпарат алуға болады. Тіпті шығармалардағы әйелдер есімі арқылы да адам санасындағы әлемді танып білудің эстетикалық таным деңгейімен де етене байланыста. Мәселен Лин Дайюй, Сюе Баочай, Фынцзы, Юанчун, Инчун, Сижен, Тоғжан, Әйгерім, Ұлжан, Зере, Салтанат, Ділде есімдері этимологиялық есімдері мазмұны мен этимологиялық сипатынан

ұлттық таным мен мәдениеттің өзіндік бояуын танытады. Олардың әрқайсысының қоғамдас-тықтағы алатын орнын, беделін толыққанды ашып көрсетеді. Мәселен Әйгерім («Ерке ару» деген мағына береді) және Линдайюй («Қара жадеит» деген мағынаға ие) есімдері арқылы қазақ және қытай халқының танымындағы әйел сұлулығын толыққанды сезіне аламыз, аталған есімдер сұлулық символдары ретінде қалыптасып, прецеденттік есімге айналған. Шығармадағы әйелдер бейнесін сомдағанда Цао Сюечин жеміс немесе гүлдердің атауларын жиі қолданады. Қаламгер өз кейпкер аруларының шаш түйреуіштеріне аса назар аударса, М. Әуезов қазақ аруларының шолпыларына суреттеу жасау арқылы ұлттық айшықтарды дөп басып бере білеген. Лин Дайюйдің тегі – Лин (林) орман деген мағына берсе, аты – Дайюй (黛玉) «қара жадеит» деп аударылады, жалпы нефрит тасы жартылай асыл тас боп саналғанмен қытайлықтардың ең сүйікті тасы боп табылады, кейіннен мәңгілік жасы тамған нефрит бейнесі ретінде романда орталық орын алады. Ерте замандардан бастап көне Қытайдың ақсүйек ортасынан шыққан әйелдері әсіресе өздерінің шаш үлгісіне, шаш қыстырғыштарының сәніне, пішініне ерекше мән берген.

Қазақ аруларының сұлулығын паш ететін нәрсе – «тоқпақтай бұрым», көнеден-ақ қыздарымыз шашын қос бұрым етіп өріп, шаштың ұшына күмістен шолпы таққан, шолпының салмағымен басты жоғары көтеріп, мойынды әсем етіп көрсетіп қана қоймай, шолпының сылдырымен ырғала басқан кербез жүрісін де қалыптастырған. Тіптен шолпының сыңғыры алқылы қыздардың мінез-құлқын да білуге болатын. Сондықтан да Қытайда шаш түйреуіш әйел сұлулығының символындай боп есептелсе, төл дәстүрімізде шолпы – әйел сұлулығының басты көрсеткіштерінің бірі болып есептелінген. «Сылдырлаған шолпысы әлдеқандай былдырлаған тілмен» бар сырымен назын Абайға ғана құпия баян ететін, «Ақ еті атқан таңдай» ару Тоғжан – алыстан арайлайтын қол жетпес арман секілді махаббат таңының белгісі ретінде суреттеледі» [1]. Қытай қаламгері өзінің романдағы барлық әйелдерге поэтикалық астары бар есімдер берген: Лин Дайюй («қара жадеит»), Сюэ Баочай («бағалы түйреуіш»), Цзя Юанчун («алғашқы көктем»), Цзя Танчуан («көктемді аңсау 探春»), Цзя Инчун (көктемді қарсы алу 迎春) Шы Сянюн («Сян өзені үстіндегі ақша бұлт» 湘云), Маюй («әсем яшма» 妙玉), Цзя Сичун («көктемді қастерлеу» 惜春), Ван Сифэн («сәнді самұрық», 熙凤), Ли Уан («ақ жібек» 李执), Сижын

(«адамды еліктірер»), Цзя Цзяоцзе (巧姐). Цао Сюечин қаламынан туған әйелдер образы ақылы қытайдың дәстүрлі аруларының тамаша тізімін танытады: 大观园 «Сәнді көріністер» бақшасында өмір кешкен нұржүзді әйелдер басқаша айтқанда, әйелдер тұратын жұмақты көз алдына елестетеді. Ал М. Әуезов құдіретімен жаратылған әйелдер бейнелері бірінен-бірі өткендей сұлу, нұрлы, әсем: Тоғжан, Қуандық, Салтанат, Әйгерім, Үмітей, Керімбала, Нұрғаным, Мағыш, Мәкен. Аталған есімдердің де мағынасы: Ділде (таза алтын, алтын ақша) Мағрипа (ар, білім, мәдениет), Жамал (сұлулық, көркемдік), Керімбала (Еркелеген жан), Әйгерім (Ерке назды ару).

М. Әуезов қазақ халқының әйел сұлулығының басты белгілері болып саналған инабаттылық, нәзіктік сырт тұлғасындағы жарасылымдылықпен астастырып суреттеледі. Қос жазушының шығармалары арқылы қазақ және қытай дүниетанымындағы «әйел» концептісінің көрінісін жан-жақты көруге болады. Қазақта қыз баланың, жалпы әйел затының бойынан төменшектік, именшектік, ұялшақтықтан гөрі өжеттік, еркіндік, ақыл, парасат сияқты қасиеттерді жоғары бағалайды. Мұндай қасиеттер Цао Сюечин сомдаған бау-бақша арулары Лин Дайюй, Сюэ Баочай, Иңчун, Юанчундерге тән биязылық пен ұялшақтықтан гөрі М. Әуезов сомдаған Ділде, Әйгерім, Тоғжан, Қуандықтар бойынан өз ойын сескенбей, ашық, тік айтып өскен дала аруларының мінезі жан-жақты ашылған.

М. Әуезовтің «Абай жолы» романында кездесетін мысалдардағы қазақ әйелінің сұлулығына қатысты тілдік тұлғаның (автордың) сөздік қолданысы да халқымыздың мәдениетіне, ұлттық болмысына сәйкес келетінін байқатады. Қаламгер Тоғжанның портретін бейнелегенде, оның шолпысының сылдырын жас Абайдың жүрегін толқытқан сиқырлы күші бардай етіп, үлкен мән беріп, арнайы суреттейтінін білеміз. Мысалы: «Сылдырлаған шолпысы, әлдеқандай былдырлаған тілменен Тоғжанның келері мен кетерін паш етеді» [2].

«Сонда бар ойданы тап-таза иманнан құйылғандай мейірім-шафхатқа толы Зере – әжелердің үлгісі: салқынқанды, сарабдан, сабырлы ақыл иесі, Ұлжан – аналардың үлгісі: әні сәніне, сәні әніне астасқан асыл, аяулы Әйгерім – жас жігіттің нақ сүйер сұлу жарының үлгісі...». «Қазақ әйелі» концептісіне қатысты оның бет-жүзін суреттеуде авторлық қолданысқа сай төмендегідей мысалдардың да лингвомәдени мәні талданды: «Құлақтағы әшекей сырғасы, бастағы кәмшат бөркі, білек толған неше білезіктері – баршасы

да бұл өңірден Абайдың көрмеген бір сәні сияқты. Толықша келген, аппақ жүзді, қырлы мұрын, қара көз қыздың жіп-жіңішке қасы да айдай боп қиылып тұр. Қарлығаш қанатының ұшындай үп-үшкір боп, самайға қарай тартылған қас, жүрекке шабар жендеттің жебесіндей» [3]. «Тоғжанның аппақ жүзі қайтадан тағы бір рет, соңғы рет қою қызғылтпен ду ете түскендей көрінді. Және сонымен қатар жымия күлген ерні аппақ маржандай тістерін айқын көрсеткендей болды немесе «Ақ маңдай, аппақ жұмыр мойнына, қолаң жібек шашына, бетінің үлбіреген қызылы соншалық жарасып тұр», не «Судыраған қара жібек бикасаптан әдемі жеңіл шапан киген. Басында жап-жаңа қара кәмшат бөрік. Мойнында әсемдеп, кең ораған құбылма түсті торғын шәлі. Құлағында үлкен алтын сырғасы ырғалып келе жатқан Тоғжан, мынау атүстінде, мынадай топ қыздың тап ортасында, дәл көп жұлдыз арасындағы шолпандай». Қаламгер сонымен бірге романдағы әйелдердің сырғаларын суреттеу арқылы да әрқайсысының ерекше табиғатын аша түседі: Керімбала бейнесін: «Құлағында үлкен сырғасы бар, ашық дауысты, күлегеш Керімбала», – деп суреттейді. Керімбаланы да шолпы таққан ару ретінде суреттейді: «Шолпысы сылдырлай түсіп, сақылдап, рақаттанып күліп қойып, әнін жалғыз өзі айтты». [4]. Тоғжанның қасын: «Қарлығаш қанатының ұшындай боп, айдай сызылған жіп-жіңішке қастары көтеріліп-жазылып, Абайға өзгеше бір үн қатқандай болды [5] немесе мінезді де ақыл-парасатты Салтанаттың сұлулығының бас пернесі болған шолпы арқылы арудың әсемдігін ашып көрсетеді: «Салтанаттың алтынды шолпысы бірде жіңішке сыңғыр салып, бірде сылдырай түседі» [6]. Ал қытай қаламгері өз аруларының шашындағы әсем түйреуіштерді суреттегенде ерекше ден қойған: «李纨: 气昂昂, 头戴簪缨, 光灿灿, 胸悬金印, 威赫赫, 爵禄高登, – 昏惨惨, 黄泉路近! Аудармасы: «Ли Ван арудың көңілі көтеріңкі, шашындағы салпыншақты қылдай түйреуіштері жарқ-жарқ етеді, аршын төсі де әсем...» [7].

Салтанаттың портретін жасағанда жазушы қазақ аруына тән штрихтарды қайталап отырады: «Үлкендеу келген қой көздері қазір тұңғыықтанып сөне бастағандай. Романдағы қазақ аруына тән сұлулықты Керімбала бойынан да байқаймыз: «Шошақтау боп біткен үлкен қой көзді, ақ қызыл жүзді» [8]. Немесе ол: «Ақша маңдайлы, кең сұлу жүзді Үмітей» [9], «Кәмшат бөркінің үкісі мен құзасынан, маржаны мен шоғынан бастап, кішкентай аяғындағы тұмсығы үп-үшкір, жылтырауық әміркен кебісіне шейін бөлек

сәнді Үмітей келеді» [10]. Кең далада өсіп, саф ауасымен тыныстаған қазақ аруы әркез өз ойын бүкпей, ашық білдіріп отырған. Бұл – ұлттық мінездің бір қыры. Романда қазақ әйелінің «сұлулық» концептісін құрайтын сөздер, теңеулерге тірек сөз ретінде халқымыз үшін етене таныс, оның күнделікті тұрмыс-тіршілігіне, кәсібіне, таным-талғамы мен пайым-парасатына қатысты, тілді тұтынушылар үшін түсінікті, ортақ мағыналар алынған. Ғасырлар бойы көшпенді халықтың негізгі тіршілік көзі болған – төрт түлік малды ерекше қастерлеп алғашқы орынға қойғанын образдар бойынан айқын көруге болады. «Өзге тіл, мәдениет өкілдеріне түсініксіз боп көрінетін қой көз, ат жақты», «еліктің лағындай», «ақмаралдай керілген» т.б. тіркестері қазақ үшін етене жақын, аса ыстық, үйреншікті ассоциация тудырып, әрі сұлулық, әдемі-әсемдікті сипаттаудағы дәл, анық және баршаға түсінікті бейнелер болып табылады. Әуезов туындыларындағы «қазақ әйелі» концептісінің көрінісі мен Цао Сюечин туындыларындағы «қытай әйелі» концептісін білдіретін бірліктердің – мәселен, «色若春晓之花» аудармасы: «келбеті көктем таңының шуағына бөленген әсем гүлдей» деген тіркестің ұлттық дүниетанымға сай берілгені аңғаруға болады. Төл тілімізде «әйел» сөзінің сөздікте көрсетілген екінші мағынасына сәйкес келетін жар, нақсүйер, сүйіктісі, алғаны, қосағы деген сөздердің М. Әуезов шығармасынан кеңінен қолданылғанын аңғаруға болады.

«Қой көзді», «ақмаралдай керілген», «жауқазындай», «ат жақты» т.б. тіркестері қазақ үшін етене жақын, аса ыстық, үйреншікті ассоциация тудырып, әрі сұлулық, әдемі-әсемдікті сипаттаудағы дәл, анық және баршаға түсінікті бейнелер болып танылса, «肌肤微丰 (терісі бидай сабағындай нәзік, 腮凝新荔 («лидзы өнді»), 鸭蛋脸面 (үйрек жұмыртқасындай сопақша бет) 眼如水杏 «өрік көзді», «таушымылдығы келбетті», «самұрықтай сәнді» деген тіркестер қытайдың дәстүрлі аруларының шынайы келбетін жан-жақты тануға мүмкіндік береді. Автор тіпті романдағы әр арудың өз мінез-құлқына, табиғатына сай келетін гүлдерді теліп қойған: Линдайюй үшін ол – бөрітарақ немесе лотос гүлі болса, Сюе Баочайдың табиғатын ашатын – таушымылдығы гүлі, Таңчун үшін ол-өрік гүлі не жолжапырақ, Шыңюнді шұғынық гүлімен теңейді, Ли Уаңның сипатын ашатын – алхоры гүлі, Сижынды шабдалы гүлімен көп байланыстырады, ал Шыное – шәй гүлі секілді қарапайым болса, Иңчун ару – ақтамақ гүліндей дәрменсіз, себебі басқа гүлдерге қарағанда ақтамақтың гүлдері өте ұсақ,

осы қасиеті қорғансыз қыздың дәрменсіз күйін дәл ашып көрсеткендей, Юанчун аруды – анар жемісінің гүлімен теңейді, ерке Мяоюй – орхидея. Осы көріністерден-ақ ежелден қытайдың бау-бақша мәдениетіне ерекше көңіл бөлгенін аңғару қиын емес.

Ал қытай қаламгері сомдаған әйелдердің мінез табиғатына келер болсақ, мұнда да ұлттық бояуы қанық көріністерге куә боламыз – Бао Юйдің қарындастары Инчун, Юанчун, Танчундар – көзі ашық, ақылы көркіне сай арулар. Бао Юйдің анасы Ван Ханым – өз ойын жеткізе аларлық дәрмені жоқ, жасқаншақ жан болса, Линь Дай-юй – «Салтанатты көріністер» саябағындағы ең таңғажайып, кіршіксіз бейне, оның бойына қытай тарихының алуан кезеңдерінде өмір сүрген арулардың ең үздік қасиеттері жинақталған. Ол қытайдың классикалық әдебиетінде тәуелсіз мінезімен, жан дүние еркіндігімен ерекшеленген ең алғашқы тұлға. Әйелді жаншып, тұншықтырған қоғаммен нәзік қыз барынша қарсыласады, оның «ащы тілі» мен толассыз төккен көз жасын, ұшқыр ойын нәзік ару қорғанудың әдісі ретінде қолданады. Лин Дайюй ақыр соңына дейін Жунго сарайының ілтипатына бөлене алмады, асқақ армандарымен қоштасуына тура келді, алайда жан дүние тәуелсіздігін сақтап қалды. Көптеген оқырмандарға Дайюйдің себепсіз төгілген көз жасы түсініксіз көрінуі мүмкін, оның мөлдір де тұнық көз жасы осы дүниеде нефритті қоршаған ортаның «ластануынан» қорғап, тазартуы үшін керек. Қыздың көз жасы оның нәзік те тұнық жан әлемінің символы.

Ежелгі Қытайдағы мораль бойынша әйелдің ұстамдылығы оның ақыл-парасаттылығының белгісі ретінде танылған. Мұндай ұстанымдардан ауытқу – жеңілтектік таныту деп білген. Осындай ұстамдылық үлгісін романда жан-жақты танытқан келесі кейіпкер – Баочай. Романда Баочай Дайюйге қарама-қарсы бейне ретінде суреттеледі. Сюе Баочай – конфуцийшілдік дәстүрді берік ұстанған тұлға ретінде бейнеленген, ол Жунго сарайының барлық заңдылықтарына бағынып, ережелерін қатаң ұстанады, тәкәппар Дай Юйге табиғилығымен, шынайылығымен бұл ережелерге қарсы шықса, Бао Чай, керісінше, бұл заңдылықтарға көзсіз табынады, оның бейнесінен жасандылық көп байқалады. Алайда екеуі де конфуцийшілдік моральдың құрбаны болады. Қыздардың тағдыры о бастан-ақ қайғылы аяқталуды жазған, автор философиялық астарға толы сөздермен оны былай белгілейді: «Нефритті белбеу ағаш басына оратылып, алтын түйреуіш қар астында қалды». Мұндағы нефрит

деп отырғанымыз – Дай Юй. Қыздың есімінің құрамындағы «юй» иероглифі «нефрит» ал тегі – «Лин» тероглифі «орман» деген мағына берсе, Се Баочай есімі бөлшектеп қарастырсақ: «сюе» – «қар» иереголифімен үндес, ал «чай» «түйреуіш» деген мағына береді.

Қытай аруларының портретін бейнелегенде автор қытай әдебиетіндегі дәстүрлі әдістерді шебер қолданған, яғни қытай ұлтының «су» концептісіне енетін өзен, ағынды су, сарқырамаларды басты штрих ретінде қолданады. Мәселен Чунлин аруды бейнелегенде: «再留神细看, 只见这女孩子眉蹙春山, 眼颦秋水, 面薄腰纤, 袅袅婷婷, 大有林黛玉之态» [11]. Көз салып қарап еді, қыз қабағын түйгенде, қастары көктемгі таудай, күзгі аққан өзендей, көзі қысыңқы, белі қылдай, сымбатына көз тоярлық, жүзінде Лин Дайюйдің келбетіндегідей нәзіктік байқалады». Романдағы тағы бір ару Фангуанның бейнесін автор:

«头上眉额编着一圈小辫, 总归至顶心, 结一根鹅卵粗细的总辫, 拖在脑后. 右耳眼内只塞着米粒大小的一个小玉塞子, 左耳上单带着一个白果大小的硬红镶金大坠子, 越显的面如满月犹白, 眼如秋水还清» [12]. Шашы маңдайынан кішкентай бұрымша болып өріліп, шүйдесіне келгенде тоқпақ бұрымға айналып арқасына түсіп тұр. Оң құлағына күршістей кішкене ғана яшма, ал сол құлағына лағылмен әшекейлеген алтын сырға такқан, бұл оның айдай жүзін одан да аппақ қып тұрғандай, көзі күзде аққан өзеннен де тұнық» [18], – деп бейнелейді.

Әйелдердің бет-жүзін бейнелеуде автор әсіресе қасты суреттегенде ерекше әдіс таңдайды, әр кейіпкердің қастарының пішін ерекшелігін көрсетеді: Мәселен, Дайюйдің қастары: «柳叶吊梢眉»: жібек талдың жапырағындай иілген болса, Фын Цзының қастары: «眉蹙春山» – жіп-жіңішке, алыстан көрінген көктемгі әсем тау сызығындай көркем». Осыған ұқсас теңеулер, мұндай образдар бұрыннан қолданылатын қытай театр гримімен немесе қытай поэзиясымен жақсы таныс оқырманға түсінікті.

Романдағы атақты «он екі түйреуіштердің» бірі – Ван Сифын, Жунго әулетінің келіні, керек кезде мейірім-шапағатын аямайтын, ал қарларланғанда жан шошытарлық кейіпке енетін мінезді әйел. Оның портретін автор: «一双丹凤三角眼, 两弯柳叶吊梢眉, 身量苗条, 体格风骚, 粉面含春威不露, 丹唇未起笑先闻» [13]. «Көзі самұрықтың көзіндей көркем, әсем қастары жібек талдың жапырағындай иіліп тұр, дене бітімі нәзік өскіндей талдырмаш келген, қозғалысында жеңілділік пен шапшаңдық сезіледі, бетіндегі опасы көктем сұлулығындай ажарын

жасыра алмай тұрғандай, таушымылдығы гүліндей қырмызы ернінен күлкінің табы байқалады» [14]. Ван Сифын сұлулығын оның сырт киімі аша түскендей: «彩绣辉煌, 恍若神妃仙子: 头上戴着金丝八宝攒珠髻, 绾着朝阳五凤挂珠钗, 项上戴着赤金盘螭璎珞圈, 裙边系着豆绿宫绦, 双衡比目玫瑰佩, 身上穿着缕金百蝶穿花大红洋缎窄裉袄, 外罩五彩刻丝石青银鼠褂, 下着翡翠撒花洋绉裙. 一双丹凤三角眼, 两弯柳叶吊梢眉, 身量苗条, 体格风骚, 粉面含春威不露, 丹唇未起笑先闻». Аудармасы:

«Ол бейне бір ертегідегі перизаттай киінген, әдемі өрнектерге толы киімі жарқырап тұр. Буылған шаштары меруерт моншақтармен оралған, самұрық тұлғасы бейнеленген бес түрлі түйреуішпен түйрелген. Мойнында алқасы жиырылып оратылған айдаһар бейнелі салпыншақтармен безендірілген, белдемшесінің. Атлас бешпеті алуан түрлі гүлдер мен алтын көбелектермен кестеленген, бешпет үстінен – күмістей жарқыраған қою сұр түсті жамылғы тартқан, гүлді белдемшенің үстінен жасыл жолақшалар байқалады. Жанары самұрық құсыныкіндей оқты, қастары талшын ағашының иілген, дене пішіні нәзік өскіндей талдырмаш келген, бетіне жаққан опасы келбетті жүзін жасыра алмай тұрғандай, таушымылдығындай қырмызы еріндерінен күлкі жасырынып тұрғандай» [15]. Немесе ажарын аша түсу үшін сырт киімді де айқын суреттеп береді: «腰里紧紧束着一条蝴蝶结子长穗五色宫绦, 脚下也穿着鹿皮小靴: 越显得蜂腰猿背, 鹤势螂形. Аудармасы: «Белін буған белдігінің тоғасы көбелек пішінді, түрлі-түсті жіптерден кестеленіп қынай буылған, аяғына марал терісінен жасалған етік киген, араның беліндей

қылдырықтай, дене пішіні келісті», – деп келтіреді [16]. Тазалық, пәктіктің символындай болған сәби мінезді, арманшыл Лин Дайюй портреті туындада: «两弯似蹙非蹙笼烟眉, 一双似喜非喜含情目. 态生两靥之愁, 娇袭一身之病. 泪光点点, 娇喘微微. 闲静似娇花照水, 行动如弱柳扶风. 心较比干多一窍, 病如西子胜三分». Аудармасы: «Иілген қастарының астындағы не күлкі, не қайғыны жасырған нұрлы жанары, аурушаң тұлғасын жасырып тұрған келбеті, көз жасы соншалық тұнық, дем алысы әлсіз, бейне бір су көзіне зәру болған нәзік гүлдей, ал қимыл-қозғалысы майысып иілген тал ағашындай көркем, тіптен аурудан қажаланған тұлғасы да Си Шы арудың сұлулығынан кем түспейді», – деп берілген [17].

Жазушы романдағы арулардың әрқайсысын суреттеген сайын қытай ұлтының әсемдік дүниетанымымен тереңірек танысуға мүмкіндік аламыз, мұнда М. Әуезов сомдаған «қой көзді», «шолпысы сынғырлаған» дала арулары мен Цао Сюечин сомдаған «таушымылдығы гүліндей», «нефрит жанарлы», «лотос өркеніндей келбетті» «бау-бакша аруларының» тұлғалары арқылы қос мәдениеттің сан қатпарлы көрінісін тануға болады.

Аталған қаламгерлер туындылары арқылы Тоғжан мен Дайюйдің, Әйгерім мен Иңчуннің тазалығы, Салтанат пен Танчунның, Керімбала мен Ван Сифынның, Үмітей мен Мяоюй сұлулығы, пәктігі шығыс әйелдерінің әсемдік мұратының биік нысанасы, қанша ұсынса қолы жетпес алып тұғыр, мәңгі тарқамас ұлы сағыныштары, арман-тілегі, ұлы мақсаттары, әсемдік әлемін таныта алады.

Әдебиеттер

- 1 Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпопея. – Алматы: Жазушы, 1989. – I т. – 608 б.
- 2 Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпопея. – Алматы: Жеті жарғы. 2-кітап 1997, 75 б.
- 3 Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпопея. – Алматы: Жеті жарғы. 2-кітап 1997, 93 б.
- 4 Сол әдебиетті қараңыз. 57 б.
- 5 Сол әдебиетті қараңыз. 114 б.
- 6 Сол әдебиетті қараңыз. 115 б.
- 7 红楼梦. 中国古典文学精品汇编
- 8 Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпопея. – Алматы: Жеті жарғы. 2-кітап 1997, 75 б.
- 9 Сол әдебиетті қараңыз. 208 б.
- 10 Сол әдебиетті қараңыз. 209 б.
- 11 涂瀛-红楼梦论赞. 林黛玉赞 <http://www.eywedu.org/hlm023/003.htm>
- 12 涂瀛-红楼梦论赞. 林黛玉赞 <http://www.eywedu.org/hlm023/003.htm>
- 13 涂瀛-红楼梦论赞. 贾宝玉赞 <http://www.eywedu.org/hlm023/002.htm>
- 14 红楼梦. 中国古典文学精品汇编.
- 15 Сол әдебиетті қараңыз. 309 б.
- 16 Сол әдебиетті қараңыз. 349 б.
- 17 Сол әдебиетті қараңыз. 411 б.

References

- 1 Auezov M. Abaj zholy: Roman-jepopeja. – Almaty: Zhazushy, 1989. – I t. – 608 b.
- 2 Auezov M. Abaj zholy: Roman-jepopeja. – Almaty: Zheti zhargy. 2-kitap 1997, 75 b.
- 3 Auezov M. Abaj zholy: Roman-jepopeja. – Almaty: Zheti zhargy. 2-kitap 1997, 93 b.
- 4 Sol adebietti karanyz. 57 b.
- 5 Sol adebietti karanyz. 114 b.
- 6 Sol adebietti karanyz. 115 b.
- 7 红楼梦.中国古典文学精品汇编
- 8 Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпос. – Алматы: Жеті жарғы. 2-кітап 1997, 75 б.
- 9 Sol adebietti karanyz. 208 b.
- 10 Sol adebietti karanyz. 209 b.
- 11 涂瀛-红楼梦论赞.林黛玉赞 <http://www.eywedu.org/hlm023/003.htm>
- 12 涂瀛-红楼梦论赞.林黛玉赞 <http://www.eywedu.org/hlm023/003.htm>
- 13 涂瀛-红楼梦论赞.贾宝玉赞 <http://www.eywedu.org/hlm023/002.htm>
- 14 红楼梦.中国古典文学精品汇编.
- 15 Sol adebietti karanyz. 309 b.
- 16 Sol adebietti karanyz. 349 b.
- 17 Sol adebietti karanyz. 411 b.